

БІБЛІОТЕЧНО ПЛАНЕТО

№2
(104)
2024

Головний редактор:

Олег Сербін, канд. іст. наук,
д-р наук із соціал. комунікацій

Редакційна колегія:

С. Ковальчук, канд. культурології, заст.
головного редактора; О. Білик (секретар);
В. Загуменна, канд. пед. наук; С. Зворський,
канд. іст. наук; В. Здановська; І. Ігнатецька;
С. Кравченко; Т. Новальська, д-р іст. наук;
В. Пашкова, д-р іст. наук; Н. Розколуца;
М. Ситницький, д-р екон. наук;
І. Шевченко, канд. пед. наук

Редактори: Світлана Макогон

Наталія Маслово-Зоріна

Дизайн обкладинки і верстка:

Роман Чудновський

Журнал заснований
Національною бібліотекою України
імені Ярослава Мудрого

Посилання на видання обов'язкові.
Редакція залишає за собою право
літературного редагування
і скорочення статей

Редакція може опубліковувати матеріали,
не поділяючи точки зору автора

Рукописи не рецензуються
і не повертаються

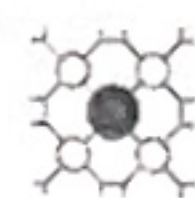
Витяг з реєстру суб'єктів
у сфері медіа-реєстрів
виданий Національній бібліотеці України
імені Ярослава Мудрого
Ідентифікатор медіа R30-04295

Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення
від 25.04.2024 № 1374

Наклад 385 пр. Зам. 46
Віддруковано в Національній бібліотеці
України імені Ярослава Мудрого

Адреса редакції та видавця:
01001, м. Київ-1,
вул. Грушевського Михайла, 1
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Національна бібліотека України
імені Ярослава Мудрого, 2024

Зміст

Колонка головного редактора

- 4 **Сербін Олег.** Аспекти міжнародної діяльності Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого

Проектна діяльність

- 6 **Амельченко Юліана.** «Ти як?». Підтримка людини – зброя бібліотеки у воєнний час

З досвіду роботи

- 9 **Тумасова Кристина.** Робота бібліотек Покровської громади в умовах воєнного стану: пріоритети діяльності
- 11 **Яценко Наталія.** Бібліотека – центр зарубіжної культури м. Запоріжжя
- 15 **Кушук Тетяна.** Нові підходи до просвітництва: не складаємо зброю
- 19 **Щербина Іванна, Яровицина Тетяна.** Демократії навчаються в бібліотеці
- 21 **Воробець Вікторія.** Володіння бібліотекарями іноземними мовами – комунікативний виклик сучасного світу

Сторінка фахівця

- 24 **Здановська Валентина.** Твоя історія – простір між минулим і майбутнім

Конференції. Семінари. Читання

- 27 **Пріоритети українських бібліотек у воєнний та повоєнний періоди (за матеріалами XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бібліотека і книга в контексті часу»)** [підготувала **Горчинська Валентина**]

Колонка каталогізатора

- 31 **Приклади** індексування документів за УДК у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого [підготували: **Білик Світлана, Марченко Надія, Ляшенко Лариса**]

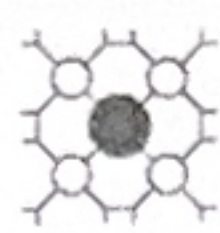
Ювілеї та ювіляри

- 33 **Зюлева Юлія.** Ювілей провідної бібліотеки Дніпропетровщини
- 33 **Животовська Валентина.** 125 років розвитку та трансформації можливостей бібліотеки

До уваги читачів!

- 35 **Рекомендація** CM/Rec(2023)3 Комітету міністрів державам-членам про бібліотечне законодавство та політику в Європі [переклала **Богун Наталія**]
- 42 **Передплата** журналу «Бібліотечна планета»
- 42 **До уваги** дописувачів журналу «Бібліотечна планета»

На обкл.: Національна бібліотека України
імені Ярослава Мудрого

ВОЛОДІННЯ БІБЛІОТЕКАРЯМИ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ – КОМУНІКАТИВНИЙ ВИКЛИК СУЧАСНОГО СВІТУ

Вікторія Воробець,
заступниця директора з наукової
роботи Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»

НИНИШНІ реалії вимагають від бібліотек не тільки вдосконалення та запровадження в роботу сучасних інформаційних технологій, а й формування комунікативної культури. Успішній роботі книгозбірень сприяють професіоналізм бібліотекарів, володіння ними іноземними мовами, бажання вдосконалювати свої знання, вивчати досвід вітчизняних і закордонних колег та впроваджувати його у свою діяльність.

Закарпаття – багатонаціональний край, на території якого проживають представники понад 100 національностей, адже регіон межує із чотирма європейськими країнами: Словаччиною, Польщею, Румунією та Угорщиною. Історично Закарпаття перебувало у складі багатьох держав, але, незважаючи на те, що територія була розмежована кордонами, люди продовжували жити на своїй землі й шанувати власну етнічну приналежність. Дотепер мову кожної країни-сусідки можна почути в закарпатських містах і селах. Задля того, аби національні меншини підтримували, вивчали і розвивали свою культуру, традиції та звичаї, в Закарпатській області функціонують національні культурні товариства [4].

В обласному центрі Закарпаття, м. Ужгороді, успішно діють кілька спеціалізованих загальноосвітніх шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов – словацької, англійської, чеської та угорської. Після закінчення навчання у згаданих школах молодь може продовжити вивчати мови в найбільшому виші краю – Ужгородському національному університеті (УжНУ). Серед його 20 факультетів почесне місце займає факультет іноземної філології.

Ознайомившись з його історією, можна дізнатися, що спочатку в 1963 р. на філологічному факультеті почала функціонувати кафедра угорської філології; у 1966-му відкрили факультет романо-германської філології; у 1994-му, на філологічному факультеті, на базі кафедри загального і слов'янського мовознавства, започаткували навчання за спеціальністю «Словацька мова і література», а у 2013-му було здійснено перший набір студентів на спеціальність «Чеська мова і література».

Сьогодні кафедра словацької філології УжНУ чи не єдина в Україні, при якій діють лекторати: словацької мови і культури та чеської мови і культури. Її випускники – словакісти і богемісти – працюють викладачами у школах, гімназіях, коледжах, університетах, перекладачами у приватних фірмах та адміністративних установах, туристичних організаціях, спільних українсько-словацьких підприємствах, у консульствах, на митниці, модераторами на радіо та телебаченні тощо.

Лектори зі Словаччини – Яна Кесселова, та з Чехії – Рената Жілакова, Петра Зламана, підтримують дружні зв'язки з УжНУ та його Науковою бібліотекою, надаючи консультації щодо формування фонду літератури словацькою та чеською мовами, адже університетська бібліотека дбає про забезпечення потреб своїх користувачів, усвідомлюючи, що від її ресурсів та послуг багато в чому залежать якість і зміст навчання студентів та наукових досліджень.

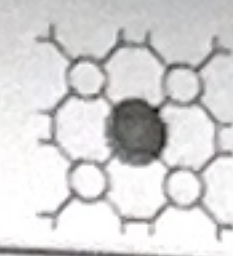
На початок 2024 р. інформаційний потенціал бібліотеки становив понад 1 млн 600 тис. примірників друкованих документів та близько 60 тис. електронних. До послуг користувачів понад 400 назв періодичних фахових видань, у т. ч. міжнародних. Усі інформаційні ресурси доступні для використання, уможливлений цілодобовий пошук через електронний каталог на вебсайті книгозбірні.

У структурі бібліотеки є підрозділи, які спеціалізуються на обслуговуванні іноземних студентів. Найпопулярнішими є відділ літератури іноземними мовами та абонемент медичної літератури. Станом на початок 2024 р. в УжНУ навчалося понад 1 087 студентів-іноземців, більшість яких здобувають освіту на медичному факультеті. У 2023 р. серед випускників-іноземців понад 80% становили представники Індії та країн Західної Європи.

Для того щоб бібліотечні фахівці могли чітко визначати потреби користувачів у різних інформаційних послугах, постає необхідність у підвищенні рівня володіння іноземними мовами, а особливо – англійською.

Як зазначила бібліотекар із Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету Регіна Вороніна, «використання

полілінгвізму у бібліотечному обслуговуванні, особливо у бібліотеках ВНЗ, де наявний великий відсоток іноземних студентів, в тому числі англомовних, і, як результат, користувачів декількох мовних систем, є одним із важливих і вже сталим елементом у роботі бібліотекаря на сьогодні в інформаційному середовищі. Це робить процес навчання іноземних студентів зручним та зрозумілим, а також сприяє адаптації особистості в новому соціокультурному середовищі» [1].

Особливість Закарпатського регіону – в поєднанні української та словацької, чеської, угорської, румунської, польської мов. А унікальність нашого університету полягає в тому, що значна частина його працівників, серед яких і бібліотекарі, вільно володіють кількома іноземними мовами.

Саме факт володіння бібліотекарями двома і більше мовами є позитивним чинником в обслуговуванні користувачів Наукової бібліотеки УжНУ.

Книгозбірня пишається своїми кадрами, серед яких у різні роки були визначні лінгвісти. У науковому дослідженні кадрової політики в історії книгозбірні, яке провела теперішня її очільниця, кандидат філологічних наук Марія Медведь, наведено приклад мовної унікальності (володіння багатьма іноземними мовами) однієї з колишніх працівниць бібліотеки Елеонори Грабар: *«Особовий листок "Особової справи Елеонори Грабар" має унікальний запис, зроблений нею особисто. У графі "якими іноземними мовами і мовами СРСР володієте" Елеонора Грабар власноруч написала: "російською, німецькою, угорською, французькою, чеською – володію вільно; перекладаю з англійської, італійської, латини і т. д." Скільки ще мов стояло за тим коротким "т. д.", яке не вміщав рядок графи на сторінці перерахунку мов, – не відомо, та одне можна стверджувати впевнено – Елеонора Грабар була унікальним лінгвістом свого часу»* [2, с. 129–130].

Прикладом справжньої білінгви була ще одна колишня працівниця бібліотеки – Єва Калочай, завідувачка відділу рукописів та стародруків у 1991–2012 рр. Вона вільно володіла угорською мовою, що й стало вирішальним фактором при виборі її кандидатури на цю посаду, оскільки значна частина книжок була угорською [3, с. 146].

Зарубіжні гості та дослідники в усі часи виявляли зацікавленість фондом рукописів та стародруків Наукової бібліотеки УжНУ, і Єва Калочай завжди працювала без перекладача. Так, у 1994 р. у відділі працювала група фахівців із Національної бібліотеки імені Ференца Сечені (Будапешт, Угорщина) під керівництвом дослідниці стародруків Угорщини, доктора Юдіти Вашаргелі [3, с. 150]. Науковці були дуже задоволені рівнем спілкування з пані Євою, і зазначали, що почувалися комфортно, як удома.

Пізніше у відділі рукописів та стародруків також працювала бібліотекаркою Юдіта Костю, яка також досконало володіла угорською мовою і певний період навіть вела курси з її вивчення. *«Скрупкульозна робота двох фахівців з опрацювання фонду велася протягом десяти років. Вона вимагала значної уваги, обізнаності і, звичайно, знання іноземних мов»* [3, с. 146].

Необхідність знання іноземних мов є обов'язковою умовою роботи працівників відділу літератури іноземними мовами, в якому зібрано близько 100 тис. примірників книг 80-ма мовами світу з різних галузей знань: підручники, посібники, художні твори, енциклопедії та словники.

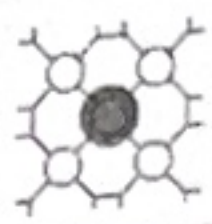
Із джерел про історію Наукової бібліотеки УжНУ ми дізнаємося, що першим завідувачем цього відділу в 1946 р. було призначено викладача кафедри іноземних мов В. Сулинчака. З 1967-го по 2008 р. відділ очолювала Марія Байвельман, яка добре знала англійську, німецьку, чеську та угорську мови. Не можна не назвати колег, які також доклали своїх знань і умінь до розвитку відділу і якісного обслуговування користувачів, а саме: Віру Васовчик, Ганну Дзядигу, Аллу Шкобу, Етеллу Швед, Маргариту Вішкольц, Дьорді Моріц, Маргариту Гульпа, Юдіту Рогаль.

Зараз у відділі літератури іноземними мовами працюють його очільниця Крістіна Сабо та бібліотекарка Ксенія Петько, які вільно володіють кількома іноземними мовами (угорською досконало). Це має велике значення для розвитку бібліотеки, поповнення і розкриття її фондів. Так, у 2004 р., завдяки зусиллям Ксенії Петько, книгозбірня отримала грант Будапештського університету ім. Етвеша Лоранда з можливістю придбання книг на суму 300 тис. форинтів. Це дало змогу закупити 100 примірників видань творів класиків європейської художньої літератури [3, с. 320].

Ще одним прикладом є те, що, завдяки перекладу Крістіною Сабо дослідження «Книжкова колекція бібліотеки Ужгородського Єзуїтського коледжу і Мукачівського Греко-католицького Єпископату» угорської вченої Анни Сарка, було знайдено важливі відомості щодо унікальної колекції старовинних книг, які зберігаються у фонді відділу рукописів та стародруків бібліотеки.

При бібліотеці УжНУ успішно функціонує відділ угорськомовної літератури під назвою «Бібліотека імені Міклоша Берчені». Засновано цю бібліотеку у 2015 р. на базі Українсько-угорського навчально-наукового інституту, який є структурним підрозділом УжНУ. Керівницею бібліотеки є досвідчена бібліотекарка Єва Камінська, яка є носієм угорської мови (етнічна угорка).

Знання бібліотекарями іноземних мов дало можливість активізувати грантову діяльність Наукової бібліотеки УжНУ. Так, у 2018 р.,

за підтримки Генерального консульства Словацької Республіки, в межах проєкту «Багатофункціональна студентська бібліотека», книгозбірня провела низку заходів, спрямованих на сприяння популяризації словацької мови і культури. На знак вдячності консульство Словацької Республіки подарувало бібліотеці мультимедійне обладнання для створення в ній сучасного інформаційного центру.

Іншомовна комунікація має важливе значення при організації зустрічей із представниками консульств та відомими особистостями зарубіжжя, завдяки чому фонд бібліотеки поповнюється щедрими книжковими подарунками. Протягом останніх п'яти років відбулася низка таких заходів. Деякі з них заслуговують на особливу увагу.

Незабутньою стала зустріч 16 березня 2018 р. з ексміністром культури Словацької Республіки, відомим актором Міланом Княжко. Захід відбувся в читальній залі Наукової бібліотеки за участю Генерального консула Словацької Республіки в Ужгороді Мирослава Мойжіти.

У травні того ж року в Бібліотеці імені Міклоша Берчені відбулася зустріч-лекція викладачів та студентства УжНУ з ерцгерцогом і королівським принцом Шандором та ерцгерцогинею і королівською принцесою Гертою-Маргаретою Габсбургами-Лотаринзькими. Високі гості завітали до Ужгорода для участі у щорічній церемонії вручення Ордена Марії Терезії.

12 листопада 2019 р. у читальній залі Наукової бібліотеки було організовано фотовиставку, присвячену 30-й річниці Оксамитової революції у колишній Чехословацькій Республіці. Захід відвідали одночасно два Генеральні консули – Словацької Республіки в Ужгороді Мирослав Мойжіта та Чеської Республіки у Львові Павел Пешек.

Працівники Наукової бібліотеки здійснювали інформаційний супровід цих заходів у вигляді розгорнутих тематичних книжкових виставок та поширення інформації про події у фейсбуці. Надалі проведення культурно-масових заходів, на жаль, було призупинено, адже на заваді стали пандемія і війна.

Володіння іноземними мовами працівниками книгозбірні УжНУ стало основним важелем відбору для участі у міжнародному мовному проєкті «Мовні курси та навчальні програми». Я мала можливість у 2016-му, 2019-му та 2022 р. пройти навчання на мовних курсах в Інституті мови та професійної підготовки Карлового університету (*Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy*) в м. Празі. Курси було організовано Міністерством освіти, молоді та спорту й Міністерством закордонних справ Чеської Республіки в межах Програми підтримки чеської культурної спадщини за кордоном.

Знання чеської мови особливо стало у пригоді працівникам книгозбірні УжНУ в перші місяці повномасштабної війни (березень – ли-

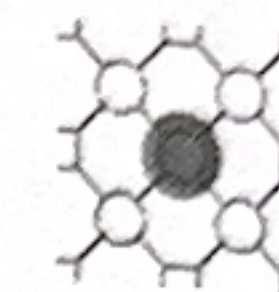
пень 2022 р.), коли українські жінки та діти були змушені покинути рідну землю і почати нове життя в Чехії. Завдяки онлайн-зустрічам розширилася комунікація з українськими переселенцями. Фахівці бібліотеки перекладали документи, листи-звернення, запрошення українським біженцям для отримання матеріальної допомоги в Чехії, допомагали у спілкуванні з чеськими парамедиками-волонтерами, на українсько-словацькому кордоні.

У 2023 р. в межах проєкту «Адаптація книгозбірень України до умов цифрового суспільства» делегація у складі керівників бібліотеки УжНУ мала можливість відвідати у Словацькій Університетську бібліотеку м. Братислави (*Univerzitná knižnica v Bratislave*). Метою поїздки було запозичення досвіду з упровадження інноваційних бібліотечних технологій у роботу книгозбірні. Українська делегація працювала без перекладачів, що сприяло встановленню безпосередніх контактів між фахівцями і стало вагомим показником володіння мовою сусідньої до Закарпаття країни.

Треба також зазначити, що знання мов для працівників будь-якої бібліотеки вкрай необхідне при створенні електронного каталогу іншомовних книг, написанні розширеної анотації до твору, доступі до джерел іноземної літератури та наукометричних баз даних і, звичайно, спілкуванні з іноземними студентами.

Прикладом є робота над бібліографічним довідником «Книги з автографами: із книжкової колекції Василя Німчука» з бібліотеки-колекції випускника філологічного факультету УжНУ, доктора філологічних наук, професора, багаторічного директора Інституту української мови НАН України Василя Німчука. Приватну бібліотеку видатного мовознавця, згідно з його заповітом, у 2021 р. родина вченого подарувала університету. Нині вона зберігається у фонді Наукової бібліотеки окремою колекцією «Бібліотека Василя Німчука». Автографи на книгах, які вчений отримував як дарунок від своїх друзів та учнів, написано різними мовами і, відповідно, задля оприлюднення вони потребують перекладу. Завдяки кропіткій і наполегливій роботі бібліографів скоро побачить світ унікальне видання, яке буде свідченням вдячності багатьох учених своєму Учителю.

Отже, знання іноземних мов – це шлях до успіху в сучасному світі. Відповідно до вимог сьогодення особливої ваги набуває володіння мовами в професії бібліотекаря. Новітні бібліотечні технології крокують в ногу з часом, зумовлюючи розширення комунікації бібліотеки та її користувачів. Спілкування, створення електронних каталогів, доступ до електронних світових баз, участь у міжнародних науково-практичних зібраннях, можливість ознайомлення з новою інформацією дедалі більше набувають особливого значення для працівників бібліотек, адже розширюють межі взаєморозуміння. Наукова бібліотека УжНУ в умовах

глобальної модернізації всієї системи освіти та розширення міжнародних зв'язків залишається вірною своїй місії – надавати інформацію, сприяти якісній підготовці майбутніх фахівців. Саме тому в ній звертають особливу увагу на володіння працівниками іноземними мовами, бо це є надійним рушієм їх професійного розвитку, допомагає долати виклики та опановувати комунікаційні можливості сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Вороніна Р. В. Полілінгвізм як важливий елемент комунікації у бібліотечному обслуговуванні [Електронний ресурс] // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали наук.-практ. інтернет-конф., присвяч. 210-річчю Харків. нац. мед. ун-ту та 95-річчю Наук. б-ки ХНМУ, Харків, 5–12 жовт. 2015 р. / Харків. нац. мед. ун-т ; [редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва]. – Текст. і граф. дані. – Харків, 2015. – С. 41–46. – Режим доступу: <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/9671> (дата звернення: 10.01.2024).
2. Медведь М. Кадрове забезпечення роботи бібліотеки Ужгородського університету в перші роки її становлення: період 1945–1947 років [Електронний ресурс] / Марія Медведь // Інформаційне, інтелектуальне та духовне життя суспільства крізь призму біографічних досліджень діячів бібліотечної, книжкової та видавничої справи : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 15–16 листоп. 2022 р.) / редкол.: М. М. Медведь, В. В. Воробець, Л. О. Мельник [та ін.] ; ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», Наук. б-ка. – Текст. і граф. дані. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2022. – С. 117–131. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jsrui/handle/lib/46616> (дата звернення: 13.01.2024).
3. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету: від джерел до сучасності : колект. монографія / редкол.: М. М. Медведь (голова редкол.), О. В. Бряник, В. В. Воробець, Л. О. Мельник ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», Наук. б-ка. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2021. – 572 с.
4. Коли рідна мова не українська: як на Закарпатті навчаються угорською, словацькою та румунською мовами [Електронний ресурс] // Varosh : [сайт]. – Режим доступу: <https://varosh.com.ua/projects/koly-ridna-mova-ne-ukrayinska-yak-na-zakarpatti-navchayutsya-u-shkolah-ugorskoju-slovackoju-ta-rumunskoju-movamy/> (дата звернення: 10.01.2024).
5. Vorobets V. Narodnostni otazka na Podkarpatske Rusi za doby presidentstva T. G. Masaryka: doklady a materialy // Чехи і словаки в Україні: спільні сторінки історії та культури України, Чехії, Словаччини, збереження історичної пам'яті, культурної спадщини для нащадків : матеріали міжнар. наук.-інформ. дискурсу, присвяч. 100-річчю утворення Першої Чехословацької Республіки, м. Ужгород, Закарпат. обл., 25–26 черв. 2018 р., Україна. – Ужгород : РІК-У, 2018. – С. 280–287.